

ימי החנוכה

דף מקורות מתוך ספר התודעה

1. המאורע - על פי הרמב"ם

בבית שני כשמלכי יון גזרו על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצוות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלוקי אבותינו והושיעם מידם והצילם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים, והרגום. והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות ישראל יתר על מאתיים שנים עד חורבן בית השני וכשגברו ישראל על אביהם ואבדום – בעשרים וחמישה בחודש כסליו היה. ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות (המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור). (רמב"ם פ"ג מהלכות חנוכה)

2. מטרת היוונים ומהות המלחמה נגדם

לא בקשו היונים אלא להאציל רוח של תרבות יוונית על ישראל, שיאמינו כמוהם בממש אשר בכח האדם, וביפי טעמו, ובאמת שכלו. ושאר האמונות, כי ידבר האלוקים את האדם ויצוהו על חוקיו ומשפטיו ועבודותיו, חס ושלום ייבטלו וייעקרו מלבם, כאילו לא היה בהן ממש ישראל טהורים שבאותו הדור והכהנים החשמונאים בראשם, ראו "בתורה" זו של היונים שורש הטומאה בעולם והעבודה הזרה המתועבת ביותר. כל עבודה זרה – תועבה, ואולם האדם כשהוא נעשה – אליל וכל ימריו כשהם נעשים שמשים לאליל – תועבת התועבות! העץ והאבן כשהם נעשים אלילים לא ירעו ולא ישחיתו יותר ממה שעובדיהם מרעים ומשחיתים, כי רוח אין בהם, ואילו האדם, אם מקבלים אותו כאלוה ועובדים אותו, ומאמינים בכחו העליון ובטוב טעמו ובאמת שכלו – הרי רוח בו חהרע ולהשחית עד אין סוף.

ראו החשמונאים שורש זה של טומאה שהוא פושה בעם ופרה ורבה מיום ליום – אמרו מלחמת מצווה היא זו. שהרי עם ישראל על הטהרה הפקד ועל קדושת כל העולם, כדבר שכתוב: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" – "כי לי כל הארץ" – איך נראה כבלע את הטהרה ונחריש? עמדו וקדשו למלחמה נגד היוונים. מלחמת הטהרה כנגד הטומאה.

3. מעשי חשמונאים

אז קמו מתתיהו וחמשה בניו החשמונאים, כלביאי אריות, ויאספו אליהם כל אנשי אמנה גבורי החיל אשר בעם, ויצאו להרוג באויבי ד' וליהרג. ימים רבים עשו מלחמה רבים נגד מעטים, חלשים נגד גבורים, ותושיע להם ימין ד' וישמידום ויטהרו את הארץ מחיילות אנטיוכוס ומכל תועבותיהם. ויבואו אל העזרה ויטהרו את המזבח ויבנוהו מחדש, ויעשו מנורה חדשה צעץ וידליקו בה נרות שמונה ימים ויאירו או של תורה, שמחה אמונה ובטחון בד' בכל בתי ישראל בכל מושבותיו ולכל דורותיו.

4. נשי ישראל במערכה

הנס הראשון של מרד עם ד' באויביו, ניתן על ידי בנות ישראל, נשי הנחבאים והמסתתרים, בן כי יולד - - - לאחת מהן – ותמל אותו לשמונה ימים ותעל על חומת ירושלים ובנה מהול בידה לאמר לבעליהם ולכל אחיהם אם אין אתם יוצאים להילחם באויביכם, לא יהיו לכם בנים ולא נשים וסופכם להיות כלים עד אחד! לא בסתר נשמור את קדשינו אלא בפרהסיה לעיני הכל! ואם את נפשיכם להצילינו – צאו ממערותיכם והילחמו באויב והשמידוהו, וד' עמכם.

5. הלל

זה שנאמר בלשון הגמרא לעיל "עשאוּם יום טוב בהלל והודאה", "הלל" – כמשמעו, שבכל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל בתפילת שחרית.

6. פרסום הנס

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונה ימים האלו שהתחלת כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל ומדליקים בהם הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס. וימים אלו, הם הנקראים חנוכה רוצה לומר: חנוכה, שביום כ"ה בכסלו נחו מאויביהם" (לשון הרמב"ם ואחרונים)

7. שמונה ימים

למה עושים חנוכה שמונה ימים?

כתוב במגילת תענית (פרק ט) ומה ראו לעשות חנוכה זו שמונה ימים, והלא חנוכה שעשה משה (חנוכת המזבח במשכן) לא עשה אלא שבעה ימים? אלא בימי מלכות יוון, נכנסו בית חשמונאי להיכל ובנו את המזבח, וסודוהו בסיד, ותקנו בו כלי שרת, והיו מתעסקין בו שמונה ימים.

8. חביבים נרות חנוכה

כמה חביבים הם נרות חנוכה, שהם זכר ודוגמא למנורה שהיתה במקדש, (ולא מצינו דוגמא כזו לשום עבודה אחרת שהיתה במקדש). וכמה חביבה המנורה שהיתה במקדש שהעלאת נרותיה שקולה ככל הקרבנות.

9. רמז לחנוכה מן התורה

מנה הכתוב בפרשת אמור אל אהרן את כל מועדי השנה. שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, יום כפור וסוכות. מה כתיב אחר כך? ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד להיעשות יום טוב מדי שנה בשנה אחר חג הסוכות ולמה הסמיך פרשת המנורה "בהעלותך את הנרות" להקרב הנשיאים בחנוכת המזבח? כתב הרמב"ן בפירושו על התורה (סדר בהעלותך): "וכלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר: ראיתי במדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים (בחנוכת המזבח) ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת נרות, ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שנקראת על שמם, היא חנוכת בית חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח". וראיתי עוד ב"ילמדנו" וכן במדרש רבה: "אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לאהרן: אל תתיירא, לגדולה מזאת אתה מוכן. כל זמן שביהמ"ק קיים - הם נוהגין אבל הנרות - לעולם, "אל מול המנורה", וכל הקרבנות, כל זמן שביהמ"ק קיים - הם נוהגין אבל הנרות - לעולם, "אל מול פני המנורה", וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם". והנה דבר ידוע שכשאינן ביהמ"ק קיים והקרבנות בטלין מפני חרבנו, אף הנרות בטלים: אבל לא רמזו אלא לנרות של חנוכת חשמונאי שהם נוהגים אף לאחר החורבן וכו'. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל.

עוד רמזים לחנוכה מן התורה: כשאתה מונה מ"בראשית" עשרים וחמש תיבות, התיבה העשרים וחמש - "אור" רמז לנר חנוכה שהוא בכ"ה. וכשאתה מונה עשרים וחמש חניות במסעות בני ישראל במדבר - "ויחנו בחשמונה", רמז לחשמונאים שחנו בכ"ה בכסלו.

10. חג החינוך

וכך היה מנהג בהרבה קהילות ישראל שבימי החנוכה שקדו על חנוך הבנים ופרנסי הקהל היו נאספים לתקן תקנות כדי למשוך לתורה את נערי בני ישראל והמון העם. כי חנוכה מלשון חינוך, ועיקרו של חינוך הוא חינוך הבנים לתורה ומן הטעם הזה מקובל ברוב בתי אבות בישראל שהאבות נותנים מעות חנוכה לבניהם כלומר, מתנות אלה שאתם מקבלים היום, כדי שתקבלו עליכם תורה לתמיד!

11. זכרון הנס

וחורתיים על סביבוניהם את האותיות נ, ג, ה, פ. כלומר: נס גדול היה פה. ובחול"ל – נ, ג, ה, ש. כלומר, נס גדול היה שם. והכל שלא יסיחו התינוקות מן הנס אפילו בשעת משחקהם.

12. לקח הבטחון

שאמרה תורה: "נר תמיד" וידעו שמחר לא יהיה להם מה להדליק. והוא הנס הגדול שמקיים את עם ישראל בכל דורותיו וגלויותיו. שאילו באו לעשות חשבונות מה יהיה ביום מחר לא יוכלו להתקיים אפילו יום אחד אבל ישראל אין, עושים חשבונות אלא שמים בטחונם באלוקיהם וכל רגע וכל מעשה קטן שיש בידם לקיים דבר ה' הם שמחים ועושים באמונה תמה ואינם מהרהרים.

עיון בדפי מקורות

קראו בעיון המקורות בדפים שלפניכם וענו על השאלות הבאות על פי הדברים:
(שימו לב – מספר השאלה תואם למספר הקטע בדף המקורות)

1. המאורע - על פי הרמב"ם

- א. באיזו תקופה חל הסיפור של נס חנוכה?
- ב. כתבו את תמצית מעשיהם של היונים * _____ * _____
- ג. מי היו המושיעים שקמו לישראל?
- ד. מה היו תוצאות המלחמה נגד היונים?
- ה. מה ארע בכ"ה בכסלו?

2. ספרו בלשונכם על נס כף השמן

מטרת היונים ומהות המלחמה נגדם

- א. מהי "תרבות יונית"?
- ב. כיצד התייחסו ישראל, ובראשם החשמונאים, לתרבות זו?
- ג. הגדירו את מהות מלחמת החשמונאים ביונים

3. מעשי החשמונאים

- א. מי הם היוצאים להילחם ביונים?
- ב. תארו את מעשיהם בארץ ובמקדש
- ג. "ויאירו אור תורה, שמחה ואמונה ובטחון בה' בכל בתי ישראל בכל מושבותיו ולכל דורותיו - הסבירו משפט זה בלשונכם:

נשי ישראל במערכה

- א. "הנס הראשון של מרד עם ה' באויביו ניתן ע"י בנות ישראל" – באיזו דרך נקטו?
- ב. מה היתה מטרתן של בנות ישראל, עפ"י הצהרתן?
- ג. איזו הלכה נובעת מטעם זה שהנשים נטלו חלק גדול בנס חנוכה? (עיינו בקצו"ש"ע סימן קל"ט סעיף ג')

4. הלל

מהי הדרך להודות לה' על ניסי החנוכה, עפ"י לש' הגמרא וכמשמעה? _____

5. פרסום הנס

א. "להראות ולגלות הנס" – כיצד? _____

ב. הסבירו את השם "חנוכה" _____

6. שמונה ימים

א. מדוע חוגגים 8 ימים, עפ"י הגמרא בתענית? _____

ב. מדוע ניתן היה לחשוב שיש לחגוג 7 ימים בלבד? _____

ג. בסוגית שמונה ימי חנוכה ולא שבעה, דנו פוסקים רבים, בררו לעצמיכם לפחות תשובה אחת נוספת. _____

7. חביבים נרות חנוכה

א. במה מתבטאת חביבותם? _____

ב. עד כמה חביבה המנורה שבמקדש? _____

8. רמז לחנוכה מן התורה

בפרשת אמור, לאחר מנין _____ כתוב " _____ " לרמז: _____
פרשת "בהעלותך את הנרות" נסמכה לפרשת _____ לרמז לאהרון שיש _____, והיא גדולה מחנוכת
המזבח ע"י הנשיאים, כי קרבנות בטלים אבל _____,
בפרשת בראשית – התיבה ה- _____ היא " _____ ", לרמז _____
בפרשת מסעי – המסע ה- _____ בו חנו ישראל במדבר היה ב _____ רמז ל _____.

9. חג החינוך

חנוכה – לשון חינוך הבנים לתורה, ציינו מנהגים הנובעים מכך:

* בקהילות ישראל, ע"י הפרנסים _____

* בבתי אבות בישראל ע"י האבות _____

10. זכרון הנס

חורתיים על הסביבונים נ,ג,ה,פ- מה המטרה בכך? _____

11. לקח הבטחון

החשמונאים קיימו ציווי התורה להעלות נר תמיד, אעפ"י שידעו שלא יהיה להם מה להדליק.

א. מה המעלה בכך? _____

ב. מהו הלקח שעלינו ללמוד ממעשיהם? _____